

Tilburg University

Politie in cyberspace. [Review of the book Cybersafety overwogen

Koops, E.J.

Published in:
Tijdschrift voor Criminologie

Publication date:
2012

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Koops, E. J. (2012). Politie in cyberspace. [Review of the book Cybersafety overwogen: Een introductie in twee lezingen, W. Stol]. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54, 272-275.
https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/tijdschriftcriminologie/2012/3/TvC_0165-182X_2012_054_003_006

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Politie in cyberspace

Bert-Jaap Koops

Stol, W. (2010). Politie in cyberspace (oratie Open Universiteit). In: W. Stol, Cybersafety overwogen. Een introductie in twee lezingen, Den Haag: Boom Juridische uitgevers, p. 35-84, ISBN 978-90-8974-376-3.

Op 2 september 2010 hield Wouter Stol zijn intrede als bijzonder hoogleraar Politiestudies aan de Open Universiteit. Hij houdt zich binnen deze leerstoel bezig met de handhaving van de rechtsorde binnen de sociale structuur van het internet. Stol combineert de leerstoel met het lectoraat Cybersafety aan de NHL Leeuwarden, dat mede door de Politieacademie wordt ondersteund. Nederland mag zich gelukkig prijzen met de krachtenbundeling tussen deze drie instellingen. Stol heeft de afgelopen jaren in Leeuwarden een hoogwaardige onderzoeksgroep en -traditie opgebouwd waar menig universiteit een voorbeeld aan kan nemen. Het is bovendien een uitdaging om aanstellingen in Leeuwarden en Heerlen te combineren – maar voor iemand die cyberspace als werkterrein heeft, speelt afstand natuurlijk geen rol.

De oratie biedt een mooi analysekader voor onderzoek naar politie in cyberspace. Niet 'de' politie, merkt Stol aan het begin fijntjes op: het betreft het handhaven van de heersende sociale orde binnen de sociale structuur van het internet, waarvoor een brede invulling van het politiebegrip wenselijk is. Niettemin gaat het verder toch grotendeels over 'de' politie, wat voor de hand ligt bij iemand uit de politiewereld afkomstig die al 25 jaar politie en informatietechnologie onderzoekt.

Voor begrip van ordehandhaving is niet alleen criminologie, maar ook sociologie van belang. Stol vertrekt vanuit Foucault, die de disciplineringsmachinerie van de overheid heeft blootgelegd, maar tekent daar met Giddens bij aan dat we niet de rol van mensen in de sociale structuren mogen vergeten. Vervolgens bekijkt hij of theoretisch te verwachten is dat cyberspace leidt tot meer criminaliteit of tot een verschuiving binnen criminaliteit. Hij gebruikt daarvoor niet, zoals je wellicht zou verwachten, bekende literatuur over cybercriminaliteit (bijvoorbeeld van David Wall of Majid Yar), maar klassieke theoretische literatuur. Inzichten uit de rationele-keuzetheorie, routine-activiteitentheorie, controle- of bindingstheorie en de labelingtheorie suggereren dat criminaliteit zal toenemen door de toenemende mogelijkheden van cyberspace voor menselijk handelen. Maar wordt de theorie ook bevestigd door de empirie?

Daar is nog veel te weinig over bekend. Een van de grootste uitdagingen die Stol signaleert, is dat we veel meer kennis moeten vergaren over wat er feitelijk gebeurt in cyberspace. De weinige empirische studies die tot nu toe beschikbaar zijn, tonen een complexe werkelijkheid. Hi-tech crime lijkt toe te nemen, zowel in aard als in omvang, maar tegelijkertijd is cybercrime ook een alledaags verschijnsel aan het worden, waarbij individuele 'kleine criminelen' veel 'kleine slachtoffers' maken. Daarbij lijkt zowel de dadergroep als de slachtoffergroep op te schuiven in de richting van jonge generaties. Dit zijn tentatieve bevindingen, die vragen om meer empirisch onderzoek en vervolgens ook om analyse en verklaring.

In de tweede helft van de oratie belicht Stol de ordehandhaving, in het bijzonder door de politie. Hij schetst de opsporingsbevoegdheden in een digitale omgeving in het licht van het Van Traa-uitgangspunt dat bevoegdheden strikt wettelijk omschreven moeten zijn. Maar de toepassing van de in 2000 ingevoerde bijzondere opsporingsbevoegdheden op cyberspace roept de nodige interpretatievragen op, en bovendien lijkt in het huidige klimaat het Van Traa-denken uitgewerkt en zoekt de politie weer de grenzen van de wet op. Ook de wetgever blijft de behoefte aan uitbreiding van bevoegdheden onderzoeken, zoals in het conceptwetsvoorstel versterking bestrijding cybercriminaliteit.

Dat brengt Stol bij de diepgewortelde angst voor een politiestaat, die als onderstroom in het publieke debat over cyberspace tot uiting komt. Orwells *1984* en Elluls technologiekritiek bieden lezenswaardige waarschuwingen. 'The police have perfected to an unheard of degree technical methods both of research and of action. (...) [E]very citizen must be thoroughly known to the police and must live under conditions of discreet surveillance. All this results from the perfection of technical methods', zo schreef Ellul al in 1954 (!).

Hoe herkenbaar dit ook klinkt in het discours over de controlemaatschappij, het is niet wat we nu waarnemen in de praktijk, althans ten aanzien van *surveillance* door de politie. Per saldo, stelt Stol, heeft de politie eerder minder dan meer controle gekregen over het gedrag van burgers. Dat komt deels door het schrijnend tekort aan kennis bij de politie over cyberspace en over de (in)effectiviteit van digitaal politieonderzoek. Maar het komt ook door een verschijnsel dat Stol de theorie van de technologische handhaving noemt. 'Technologie reguleert primair het gedrag van degenen die haar feitelijk gebruiken, en pas in tweede instantie – *als* ze dat überhaupt al doet – het gedrag van anderen op wie die technologie is gericht' (p. 67). Technologie werkt als een soort teer: 'zodra je er als politie te veel van aanraakt plak je vast' (p. 69). Misdadigers lijken dat beter door te hebben dan de politie: ze maken gebruik van kwetsbaarheden die ontstaan door het intensieve internetgebruik van alledaagse burgers, terwijl ze zelf proberen onzichtbaar te blijven door zo min mogelijk sporen achter te laten op internet. In plaats van zelf ongericht te gaan surveilleren in cyberspace of te twitteren en sms'en met burgers, zou de politie beter kunnen inzetten op het gebruik van beveiligingstechnologie door burgers en op gerichte analyse van digitale sporen van concrete verdachten.

Daarnaast is – hoe kan het ook anders – de organisatie van de politie een knelpunt. Nu de politie steeds vaker, ook bij alledaagse criminaliteit, geconfronteerd wordt met cyberspace, is een cruciaal organisatievraagstuk hoe de politie de juiste kennis op het juiste moment op de juiste plaats krijgt. Het inrichten van helpdesks of een nationale politie is weinig kansrijk om dat vraagstuk op te lossen; Stol ziet meer heil in het revitaliseren van het vak van 'gewoon rechercheur' met permanente scholing en een 'landelijk netwerk van Vrijwillige Politie in Cyberspace' (p. 73), al wordt niet duidelijk hoe dat laatste precies zou werken. Daarnaast zijn er grote uitdagingen om digitaal bewijsmateriaal verantwoord veilig te stellen bij toenemende prevalentie en grensoverschrijdend politiewerk bij het nieuwe fenomeen van 'veelvoorkomende kleine internationale criminaliteit'. Het vraagt om horizontale, flexibele en creatieve samenwerkingsverbanden in plaats van de hiërarchisch georganiseerde bureaucratie die de politie van oudsher is.

Er liggen dus veel vragen en uitdagingen voor onderzoek. Stol schetst zijn onderzoeksagenda als bestaande uit wat-vragen (wat gebeurt er nu precies in cyberspace?), waarom-vragen (is de in de 'oude wereld' ontwikkelde theorie robuust en toepasbaar op cyberspace?) en hoe-vragen (wat is effectief om cybercrime te bestrijden?).

Met deze oratie biedt Stol ons een zeer lezenswaardige, doordachte en interessante tour d'horizon van (de) politie in cyberspace. Hij maakt duidelijk dat cybercrime en cyberopsporing geen onderwerpen zijn voor een klein groepje specialisten, maar raken aan de kern van de handhaving van de rechtsorde in de huidige samenleving. Offline en online zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. 'Steeds vaker zullen we zien dat, om wat voor incident het ook gaat, er een verbinding is met cyberspace. (...) [B]uren (...) treiteren elkaar niet alleen rondom huis maar ook op Hyves (...) De aanranding is niet alleen fysiek maar er verschijnen ook foto's op internet' (p. 71).

Mijn enige kritiekpunt op de oratie is dat Stol deze offline-onlineverwevenheid naar mijn smaak onvoldoende doortrekt. Door in de bespreking, titel en kopjes de nadruk te leggen op cyberspace – 'normafwijkend gedrag *in* cyberspace', 'politie *in* cyberspace' – blijft de indruk bestaan van een aparte wereld, die op een of andere manier naast de fysieke wereld bestaat. Internet is zo'n standaardonderdeel van het leven geworden dat het kunstmatig is om de sociale

structuren 'op het internet' los te plaatsen naast de sociale structuren 'in de samenleving'; die structuren zijn nu juist innig met elkaar verweven. Vanzelfsprekend bestaan er verschillen in sociale structuren afhankelijk van de media waarin of waarlangs die vorm krijgen, en dat betekent dat de politiefunctie tegenwoordig mogelijk anders ingevuld moet worden dan in het predigitale tijdperk. Maar dat staat los van vragen rond de prevalentie van normafwijkend gedrag *in* cyberspace. Wie wil onderzoeken hoe (de) politie op (en met) internet haar werk kan, mag of moet doen, kan zich niet beperken tot cybercriminaliteit. Digitale politiebevoegdheden zijn immers relevant voor elk mogelijk strafbaar feit, inclusief fysieke criminaliteit. De onderdelen over deviant gedrag in cyberspace zijn daarom wel interessant, maar als zodanig niet direct relevant in een betoog over (de) politie in cyberspace. Ook lijkt Stol de kern van zijn onderzoek wat ongelukkig te formuleren, wanneer hij zegt zich te richten op 'handhaving van de rechtsorde *binnen* de sociale structuur van internet' (p. 39, cursivering toegevoegd). Het gaat immers, zo maakt het betoog duidelijk, vooral om handhaving van de rechtsorde *binnen de samenleving*, met bijzondere aandacht voor de cruciale rol die het internet daarbij in toenemende mate speelt. Cyberspace is een mooie metafoor, maar draagt het gevaar in zich een onterechte tegenstelling te suggereren tussen 'politie op straat' en 'politie op de digitale snelweg'. Wat we nodig hebben is een politie die voldoende kennis en vaardigheden heeft betreffende de digitale dimensie van de samenleving om normafwijkend gedrag bij te sturen, of dat nu primair op straat of op het internet plaatsvindt.